

הלכות ארבעת המינים

פרק לב
דיני לולב

א. שאלה. לולב שעליו פרודים זה מזה מעט, האם כשר.

תשובה. נפרדו העלים מעט זה מזה, והעלים עצמם סגורים ולא נחלקו, אם עדיין אפשר לאוגדם, הלולב כשר, ואפילו לא אגדו. אלא שטוב לכתחילה לאוגדו. ואם הלולב נפתח כל כך, שנעשה כמו עלה של תמר פתוח, ולא ראוי לאיגוד, הלולב פסול.

ב. שאלה. מה עדיף לקחת, לולב סגור מכוסה בקליפתו החומה (קורא), או לולב פתוח ולבדוק אם אין העלים פתוחים.

תשובה. מנהג בני ספרד לקחת לולב סגור בקליפתו, ולא חוששים שמא נפתחו העלים. והקונה לולב בלא הקליפה, טוב להשתדל שהלולב יהא סגור לגמרי, שאין התיומת העליונה פתוחה כלל. ולפחות יקח כשפתוח פחות מטפח. ועל כל פנים כל שאין רובו פתוח, הרי הוא כשר ומברך עליו. אבל אם רובו פתוח לא יברך עליו. והלוקח לולב מהמוכר לבדוקו, ויש עליו קליפה, אסור להסיר הקליפה כדי לבדוק אם הוא פתוח, משום חשש גזל אם לא יקנה אותו, שמוריד את ערך הלולב.

ב. בשו"ע בסימן תרמ"ה סעיף ג' כתב, בריית עלין של לולב כך היא, כשהם גדלים, גדלים ב' ב' ודבוקים מגבן. וגב של ב' עלין הוא הנקרא תיומת. נחלקה התיומת (וברוב העלין) פסולה. היו עליו אחת אחת מתחילת ברייתו ולא היה תיומת, או שכל עליו כפולים מצדו האחד וצד השני ערום בלא עלין פסול. וכתב הרמ"א, וי"מ לומר שאם נחלק העלה העליון האמצעי שעל השדרה עד השדרה מיקרי נחלקה התיומת ופסול, והכי נוהגין. מיהו לכתחילה מצוה מן המובחר נוהגין ליטול לולב שלא נחלק העלה העליון כלל, כי יש מחמירין אפילו בנחלק קצת. ואם אותו העלה אינו כפול מתחילת ברייתו פסול. ע"כ. הרי שמרן השו"ע פסק כדעת הרי"ף והרמב"ם שנחלקה התיומת שפסול, היינו ברוב העלין וברוב כל עלה ועלה, וכמבואר בב"י שם, אבל אם נפתח העלה האמצעי בלבד, אפילו נפתח לגמרי,

א. בשו"ע בסימן תרמ"ה סעיף א' כתב, לולב שנפרדו עליו זה מעל זה, ולא נדלדלו כעלי החירות, כשר אפילו לא אגדו. ומבואר יותר בדברי הטור שם שכתב, דרך הלולב כשיוצא מן הדקל יוצא כולו עץ אחד כחץ, ולאחר שגדל מעט נפתח מעט, וכל מה שמוסיף ליגדל נפתחין עליו יותר. ואם שהה באילן עד שנפתח ונתפרדו עליו כשר, אפילו לא יאגדנו. אבל אם שהה באילן עד שנפתח הרבה ונתקשה ונעשה כעץ פסול. וביאר במג"א שם ס"ק א', שאם יכולים לאגדן כשר. הרי שכל שלא נפתח כל כך וראוי לאיגוד, כשר. אלא שלכתחילה טוב לאוגדו, וכמ"ש הב"ח שם, שאף שרק לרבי יהודה צריך לאגדנו מלמעלה, מ"מ לכתחילה דברי הכל שמצוה לאגדו, משום דבעינן מצוה מהודרת. וכן כתב בשכנה"ג שם בהגב"י אות א'. אבל אם נפתח לגמרי, ונעשה כמו עלה של תמר, הרי הוא פסול וכמו שנתבאר.

הרי הוא כשר. והרמ"א החמיר כשיטת רש"י שנחלקה התיומת הוא אף בעלה האמצעי בלבד, וכתב שאם נחלק העלה האמצעי עד השדרה פסול. והגר"א שם ס"ק י"א כתב כדברי הרשב"א והר"ן שפסול אם נחלק ברובו. וכן כתב במ"ב שם ס"ק ט"ז. וכן עי' ק"ק, שאין להקל אם נפתח רובו.

ועל כל פנים, הרי כתב הרמ"א שם שלמצוה מן המובחר נוהגין לקחת לולב שלא נחלק כלל. והט"ז שם ס"ק ד' כתב שעד טפח שפיר דמי, ע"ש. וראה בזה בכה"ח שם אות כ"ח. ועל כן טוב להשתדל למצוה מן המובחר שהלולב יהא סגור לגמרי, או לפחות פתוח פחות מטפח. ועל כן גם אם נפתח מעט יש להזהר שלא יפתח עוד, שכן נעשה פחות מהודר. ועל כל פנים אם קשה למצוא או שכבר קנה, יכול לברך על לולב שרוב העלה האמצעי סגור. אבל בפחות מכאן אין לברך אפילו שלדעת מרן כשר, שהרי קי"ל דאמרינן ספק ברכות להקל אף כשדעת מרן לברך, וכמ"ש בברכ"י בסימן ז' אות ג', ואף כשהיא מחלוקת במצוה, וכמו שנתבאר בספר אור לציון תשובות ח"ב במבוא הספר ענף א' אות ט', ע"ש. ועל כן אף שדעת מרן לברך והיא גם מחלוקת במצוה, מידי ספק לא נפקינן וספק ברכות להקל. (וראה מה שנתבאר להלן בפרק ל"ו בבאורים לתשובה א' לענין שאר הימים, ע"ש).

והנה מצויים לולבים עם קליפה חומה (קורא - ומצוי הוא במקום שיש בו הרבה מים לדקלים), ומנהג בני ספרד לקחת לולבים אלו. ואין לחוש ולהסיר את הקליפה כדי לראות אם הלולב סגור. וכן כתב במאמר מרדכי שם אות ד' שאין להסירה, שמן הסתם לא נחלק העלה האמצעי, ואפילו אם נחלק, לא נחלק אלא מעט, ע"ש בדבריו. ועוד שהרי לדעת מרן נחלקה התיומת הוא ברוב העלין. וכן אין לחוש שמא אין העלים כפולים, ואז פסולים כמבואר בשו"ע שם. שהוא חשש רחוק מאוד, והוא מיעוטא דמיעוטא שאינו מצוי. ואף שהיו פעם לולבים כאלה, וכמובא בשו"ת זרע אמת ח"א סימן צ"ד, והביאו החיד"א במחבר"ר אות א', מכל מקום כיום מעולם לא ראינו לולבים כאלה. ואם עלה אחד רחב ועלה אחד צר, אין בכך כלום, וכשר, שאין שיעור לרוחב העלה.

ואמנם יש מבני אשכנז המסירים את הקליפה החומה, וכמ"ש בבכורי יעקב ס"ק א', ומשום שמנהג

בני אשכנז לכסכס בעליו בשעת הנענוע. וע"ש שעכ"פ אבל אין צריך להפריד את ג' העלין העליונים. וראה גם בשדי חמד אסיפת דינים מערכת ד' מינים סימן ב' אות א', ע"ש בזה. ועל כן אנו נוהגים לקחת לולב סגור בקליפתו. ויש עדיפות לקחת סגור בקליפתו, שכן נשמר יותר בשאר ימי החג. ויש לדעת שהלולבים הבאים מבקעת הירדן נשארים סגורים יותר מלולבים הבאים מאל עריש שעלולים יותר ליפתח במשך ימי החג.

ויש להזהר שכשלוקחים לולב מהמוכר כדי לבודקו, שלא להסיר את הקליפה החומה כדי לבדוק עד כמה הלולב סגור, שכן אם מחמת פתיחתו ובדיקתו של הלולב ירד הלולב מערכו, יש בזה משום גזל, וצריך לשלם למוכר מחיר של לולב סגור. אלא יש לקנותו סגור כמות שהוא.

ואף בני אשכנז הנוהגים לקחת לולב שאינו מכוסה בקליפה זו, ומכמה טעמים, שיש הפותחים כדי לבדוק אם התיומת פתוחה, ויש הפותחים לבדוק אם התיומת כפולה, ויש משום הכסכוס, וכמו שנתבאר לעיל, אין להם להסיר הקליפה לפני הקניה כדי לבדוק הלולב, ולהזיק בזה לבעל הלולבים, אלא יקנו אותו כמות שהוא, ולאחר מכן יבדקו אם הוא מהודר.

וכל מה שנתבאר לענין נחלקה התיומת, היינו דוקא בנחלקה התיומת, אבל אם נחלק עד השדרה ונעשה כהימנק, פסול, וכמבואר בשו"ע שם סעיף ז', נסדק, אם נתרחקו שני סדקיו זה מזה עד שנראו כשנים פסול. וראה גם בב"י שם.

והרמ"א כתב שם, ואפי' לא נחלקה התיומת העליונה בענין שיפסל הלולב מכח נחלקה התיומת. ונראה ביאורו כמ"ש במג"א ס"ק ז', דהיינו שלא נחלקה התיומת האמצעית, אלא שאר העלים שאצל התיימת, ודלא כהט"ז שם ס"ק ט' דהיינו בתיומת האמצעית, ולא נחלק עד השדרה, אלא שהסדק נראה כשתיים, והביא דבריו במ"ב שם ס"ק ל"ב. וראה בב"י שם, ובבכורי יעקב שם ס"ק כ' ובשעה"צ שם ס"ק ל"ג, ע"ש.

ואם נקטם העלה העליון, מבואר בשו"ע שם סעיף ו' שנקטם ראשו היינו שנקטמו רוב העלין העליונים, ופסול. וע"ש בב"י. והרמ"א שם כתב לפסול גם בנקטם העלה העליון האמצעי. והוסיף הרמ"א, ודוקא דאיכא

ג. שאלה. אימתי נחשב לולב יבש שפסול למצוה.

תשובה. לולב יבש היינו שאין בו מראה ירקות ונעשה לבן. אבל אם רק הצהיב אינו נחשב יבש. וכל הלולים המצויים בשוק לא מצוי בהם כלל לולב יבש, אלא אם כן לולב שנשאר משנה שעברה. ולולב שנשרף ראש העלה העליון שלו מחמת השמש ומראהו אדום, אין זה לולב היבש, וכשר למצוה.

ד. שאלה. לולב שיש בו בראש העליון כיווצים כעין שלשלת (זיגזג), האם כשר.

תשובה. אם הכיווצים אינם בשדרה אלא רק בעלים, הלולב כשר. ולכתחילה ראוי שלא לצאת בו.

ה. שאלה. לולב שעקום מעט, האם אפשר לצאת בו.

תשובה. אם הלולב עקום הרבה עד שדומה למגל, פסול. ודוקא כשהוא עקום לפנינו או לצדדינו, אבל אם הוא עקום לאחריו, (דהיינו כשנוטלו והשדרה מולו, הלולב נוטה כלפי הנוטל), הרי הוא כשר. ובכל אופן, אם הוא עקום מעט בלבד, הרי הוא כשר. ואולם יש הידור לקחת לולב שהוא נראה לעין ישר לגמרי. ודי שמעמידו מולו ונראה ישר, ואין צריך לבודקו על ידי העמדתו מול העין בצורה מאוזנת או על ידי מכשירי מדידה וכדומה.

כשאינו זה נראה לעין אלא לאחר התבוננות, שכיון שפסול יבש הוא משום הדר, כדאיתא בסוכה דף כ"ט ע"ב, אין פסול הדר אלא כשנראה לעין בלא התבוננות, וכמ"ש בשו"ת המבי"ט ח"ג סימן מ"ט, ע"ש. וראה גם במג"א בסימן תרמ"ח ס"ק ט"ו ובדברי הגר"ז שם סעיף כ"ב, ע"ש.

ד. בשו"ע בסימן תרמ"ה סעיף ח' כתב, יש לו כמין קוצים בשדרתו או שנצמח ונכווץ וכו' פסול. וראה בזה בב"י, שרש"י בסוכה דף ל"ב ע"א פירש את הגמ', קוץ, שיוצאין בשדרה שלו עוקצין כמין קוצים, והתוס' הביאו את פירוש הערוך שהוא ענין צמיתה. והטור כתב כשני הפירושים, ע"ש. ולפירוש הערוך דהיינו קוץ, פירש הרא"ש שם בסימן ד', שיש בו כעין קמטים. וכן כתב הריטב"א שם שעשוי קמטים קמטים. וכן כתב הר"ן שם. (וראה באור זרוע הלכות סוכה פרק ג' סימן ט"ו). ויש לעיין בכוונתם, האם הכוונה שהקמטים הם בשדרה, או אפילו בעלים, אם עשויים כעין קמטים (זיגזג), ג"כ פוסל. ושוב נראה שאין הכוונה לעלים אלא לשדרה, אבל קמטים בעלים אינם פוסלים. ומכל מקום לכתחילה ראוי שלא לצאת בו.

ה. בשו"ע בסימן תרמ"ה סעיף ח' כתב, שלולב שהוא עקום לפנינו פסול. וכן אם נעקם לאחר מצדדיו פסול. אבל אם נעקם לאחריו כשר, שזו היא ברייתו. וכתב

אחר, אבל ליכא אחר מברכים עליו. וראה במג"א שם ס"ק ו' ובבאה"ל שם ד"ה אבל. ונראה שבנידון זה כשאין לו לולב אחר יש לסמוך על מרן ליטול לולב זה ולברך עליו. וראה גם במחזיק ברכה שם אות ב', ע"ש בדבריו.

ג. בשו"ע בסימן תרמ"ה סעיף ה' כתב, לולב שיבשו רוב עליו פסול. ושיעור היבשות משיכלה מראה ירקות שבו וילבינו פניו. וכתב הרמ"א שם, וי"א דלא מקרי יבש אלא כשנתפרך בציפורן מחמת יבשותו, וכן נוהגין במדינות אלו שאין לולבין מצויין. הרי שלדעת מרן השו"ע לולב יבש הוא כשכלה מראה ירקות שבו וילבינו פניו, וכשיטת הראב"ד ודעימיה, כמובא בטור ובב"י שם, ושלא כדעת התוס' שאינו יבש עד שיהא נפרך בציפורן, וסמך עליו הרמ"א בשעת הדחק. ולולב שהצהיב מעט אינו בכלל יבש, דבעינן שילבינו פניו, שיהא לבן. וכל שכן שאינם נחשבים יבשים למ"ד דבעינן שיפרך בציפורן. והלולים המצויים בשוק לא מצוי בהם לולב יבש, שאינם מתייבשים אלא אחר כמה חודשים, ורק אם נשאר משנה שעברה מגיע לשיעור יבשות. (וראה בבכורי יעקב שם ס"ק ט"ו).

ומצוי בלולים שראש העלה העליון נשרף מחמת השמש ומראהו אדום. אך אין זה לולב יבש. וכן כתב בחזו"א בסימן קמ"ה ס"ק י"א, ע"ש. וכל שכן